

Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi
Bursa Uludağ University Faculty of Arts and Sciences Journal of Philosophy

Kitap İncelemesi | Book Review
Kaygı, 24 (2), 993-1001.

Makale Geliş | Received: 14.01.2025
Makale Kabul | Accepted: 18.08.2025
Yayın Tarihi | Publication Date: 30.09.2025
DOI: 10.20981/kaygi.1619690

Şeyma DEMİRTAŞ

Dr. Arş. Gör. | Dr. Res. Asst.,
Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Din Felsefesi Anabilim Dalı, Kırıkkale, Türkiye
Kırıkkale University Faculty of Islamic Sciences Department of Philosophy and Religious Sciences Kırıkkale, Türkiye
ORCID: 0000-0002-4424-8601
seymademirtas@kku.edu.tr

Hans-Johann Glock'un *Analitik Felsefe Nedir?* Kitabı Üzerine Bir İnceleme

Öz: *Analitik Felsefe Nedir?* adlı eserinde Hans-Johann Glock, analitik felsefenin ne olduğu sorusuna kapsamlı ve eleştirel bir yaklaşım sunar. Analitik felsefeyi sabit, kesin bir tanıma indirgeme çabalarının yetersiz kaldığını belirten Glock, kavramsal analiz, dilsel yöntem ya da bilimle yakınlık gibi ölçütlerin hiçbirinin analitik felsefenin tüm örneklerini kapsayamadığını gösterir. Hatta bu geleneği tanımlamak adına kıta felsefesiyle yapılan karşılaştırmalar da istenen sonucu vermez. Glock bu noktada, analitik felsefenin özsel bir tanımdan ziyade tarihsel bir gelenek ve düşünsel etkileşim ağı olduğunu savunur. Analitik felsefeyi Wittgenstein'in "aile benzerliği" kavramına dayanarak açıklamaya çalışan Glock'a göre, analitik felsefeyi tanımlayan gerekli ve yeterli koşullar bulunmamakla birlikte, yeterince fazla sayıda paylaşılan özellik, filozofların aynı geleneğe ait olarak görülmesini sağlar. Analitik felsefenin tarihsel gelişimini, coğrafi kökenlerini, yöntemlerini ve etik-politik yönelimlerini kapsamlı bir şekilde analiz etmeye olanak tanıyan eser, analitik felsefeye ilgi duyan herkes için temel bir kaynak niteliği taşır.

Anahtar Kelimeler: Analitik felsefe, Metafelsefe, Aile Benzerlikleri, Kıta Felsefesi, Çağdaş Felsefe

Review of Hans-Johann Glock's *What is Analytic Philosophy?*

Abstract: In his work *What is Analytic Philosophy?* Hans-Johann Glock offers a comprehensive and critical approach to the question of what analytic philosophy is. Glock argues that attempts to reduce analytic philosophy to a fixed and definitive definition fall short, demonstrating that criteria such as conceptual analysis, linguistic method, or affinity with science fail to encompass all instances of analytic philosophy. Even comparisons made with continental philosophy in order to

define this tradition do not yield satisfactory results. At this point, Glock maintains that analytic philosophy should be understood not through an essentialist definition but rather as a historical tradition and a network of intellectual interactions. Drawing on Wittgenstein's notion of "family resemblance," Glock contends that although there are no necessary and sufficient conditions that define analytic philosophy, a sufficiently large number of shared features enable philosophers to be seen as part of the same tradition. Offering an extensive analysis of the historical development, geographical origins, methodologies, and ethical-political orientations of analytic philosophy, this work serves as a fundamental resource for anyone interested in the field.

Keywords: Analytic Philosophy, Metaphilosophy, Family Resemblances, Continental Philosophy, Contemporary Philosophy

"Analitik felsefe" ile "kita felsefesi" arasındaki ayrım, felsefe dünyasında sıklıkla tartışılan bir konu olmasına rağmen, bu terimlerin anlamları ve kapsamaları genellikle düşündüğümüz kadar açık değildir. Birçok filozof, kendisini bu kategorilerden biriyle tanımlasa da bu etiketlerin ne ifade ettiği ve bu geleneklerin sınırlarını nasıl çizdiğimiz konusunda ciddi belirsizlikler mevcuttur. Wittgenstein, Russell, Quine, Goodman, Moore, Kripke ve Carnap gibi filozoflar, analitik felsefenin önde gelen isimleri olarak kabul edilse de aralarındaki düşünsel farklılıklar dikkate alındığında hepsini kapsayacak bir tanım ya da özellik bulmak oldukça zordur. Benzer şekilde, çok farklı düşünürleri ve yaklaşımları bir araya getiren kita felsefesi de tek bir tanımla sınırlandırılmaz. Husserl'in fenomenolojisi, Heidegger'in varoluşçuluğu, Derrida'nın yapısökümü ve Habermas'ın eleştirel teorisi gibi düşünce sistemleri incelendiğinde söz konusu düşünürlerin yöntemlerinin, ilgi alanlarının ve temel varsayımlarının birbirinden büyük ölçüde farklı olduğu görülür. Bu nedenle günümüzde pek çok düşünür, bu iki ana geleneğin yüzyılın sonuna doğru çözülmeye başladığını savunur. Fakat "Analitik felsefe nedir?" sorusunun yanıtını arayan Hans-Johann Glock, bu ayrımın korunmaya değer olduğunu ifade eder. Ona göre bu iki geleneğin nasıl farklılaştığını gösterebilirsek, analitik felsefenin ne olduğu hakkında daha net bir anlayışa sahip olabiliriz. Dolayısıyla "analitik felsefe" gibi etiketleri bir kenara bırakmamız gerektiğini savunanlara karşı, Glock, *"Konunun tarihsel gelişimi ile analitik felsefenin marifetlerinin neye karşılık geldiğine dair bir kavrayışa sahip*

olmaksızın bir değerlendirmeye girişmek mümkün değildir" (Glock, 2021: 31) diyerek söz konusu etiketlere ihtiyacımız olduğunu vurgular.

Analitik felsefenin ne olduğu sorusu, özellikle 1990'lı yıllarda yoğun bir tartışma konusu haline gelmiştir. Bu tartışmaların öncülüğünü, Michael Dummett (1993) ve G.H. von Wright (1993) gibi önemli isimler yapmış ve sonrasında gelişen süreç, bu alanda yetkin kabul edilen filozoflar arasında bile, analitik felsefenin doğasına ilişkin önemli ölçüde görüş ayrılıkları bulunduğunu göstermiştir. Bu bağlamda, Hans-Johann Glock'un *Analitik Felsefe Nedir?* adlı eseri, analitik felsefenin tanımı ve kapsamı üzerine yapılan tartışmalara önemli ve kapsamlı bir katkı sunmaktadır. Günümüze kadar bu alanda yazılmış en ayrıntılı ve sistemli çalışma olarak değerlendirebileceğimiz bu eser, analitik felsefenin doğasına ilgi duyan herkes için temel bir başvuru kaynağı niteliğindedir.

Glock, kitabının ilk iki bölümünde konunun önemini tartışarak analitik felsefenin sorunlarına ve tarihine dair bir genel bakış sunar. Üçüncü bölümden sekizinci bölüme kadar ise, analitik felsefe ile alanın önde gelen filozoflarını tanımlamaya yönelik popüler yaklaşımları derinlemesine inceleyerek, bu konudaki yaygın yanlış anlamaları geçersiz kılar.

Üçüncü bölümde Glock, analitik felsefe ile kıta felsefesi arasındaki ayrımın coğrafi-dilsel tanımlarla temellendirilebileceği fikrini eleştirel bir şekilde değerlendirir. Ona göre, bu ayrımın dayandığı terimler doğası itibarıyla problematiktir; zira "analitik" kavramı, felsefi bir yöntemi veya tarzı ifade ederken, "kıta" terimi salt coğrafi bir bağlama işaret eder. İlaveten coğrafi ve dilsel temelli tanımlar, analitik felsefenin geleneksel olarak egemen olduğu bölgelerde analitik olmayan felsefi yaklaşımların yaygınlaşmasını ve genellikle "kıta" felsefesiyle ilişkilendirilen bölgelerde analitik yöntemlerin giderek daha fazla benimsenmesini görmezden gelir (Glock, 2021: 107-145).

Glock, dördüncü bölümde analitik felsefenin tarihle olan ilişkisini ele alır. Analitik felsefe, genellikle "tarihsel bilinçten yoksun" olmakla yargılanırken (Glock,

2021: 147). Glock bu görüşe karşı çıkararak analitik filozofların geçmiş filozofların etkisini kabul ettiğini ve antik felsefeye ilgi gösterdiğini savunur. Ayrıca, Glock, genellikle analitik olarak görülmeyen Schopenhauer ve Nietzsche gibi filozofların da felsefeyi tarihle özdeşleştirmeye yönelik eleştirilerde bulunduğunu hatırlatır. Dolayısıyla analitik felsefenin, felsefe tarihine karşı küçümseyici bir tutuma sahip olduğu yönündeki eleştiri, bazı önemli analitik filozofları tanımlasa da tüm analitik filozofları doğru bir şekilde kapsamaz.

Beşinci ve altıncı bölümler, analitik felsefenin problemlerinin ve öğretilerinin kıta felsefesinden farklı olduğu görüşünü ele alır. Erken dönem analitik filozofların doktrinel olarak metafiziğe karşı belirgin bir düşmanlık sergilediği yaygın bir görüştür. Ancak, bu tavır tüm kanonik düşünürler için geçerli değildir. Örneğin, Strawson'un çalışmalarında metafizik yeniden önem kazanmış ve bu eğilim, Kripkeci özcülüğün yükselişiyle analitik felsefede daha da belirgin hale gelmiştir. Özellikle, 'zorunlu' ve 'olanaklı' gibi kullanımların, Leibniz'in olanaklı dünya kavramı temelinde açıklanabileceği düşüncesi, erken dönem analitik filozofların metafizik karşıtı tutumlarının geride kaldığını göstermektedir.

Felsefi problemlerin çözümünün ancak dilin incelenmesi yoluyla mümkün olabileceği düşüncesi ve anti-psikolojizm analitik felsefeyi diğer felsefi geleneklerden ayıran temel özellikler olarak görülür. Ancak Glock'a göre *"Moore ve Russell, önerme ve kavramları, dilbilimsel ifadelerin anlamlarından ziyade gerçekliğin doğrudan bileşenleri olarak görüyorlardı ve analizlerinin de dilin analiziyle hiçbir içsel bağlantısı yoktu"* (Glock, 2021: 206). Anlamın ve mantıksal yapının bireylerin zihinsel durumlarından veya psikolojik süreçlerinden bağımsız olduğu anlamına gelen anti-psikolojizm de Husserl'in bilhassa *Mantık Araştırmaları* adlı eseri dikkate alındığında analitik felsefecilere has bir özellik olarak nitelendirilemez.

Felsefi sorunlara bilimsel bir yöntemle yaklaşma arzusu, analitik felsefenin pek çok temsilcisi tarafından benimsenen temel bir eğilimdir. Glock, erken dönem

analitik filozofların felsefeyi "bilim öncesi safsatalardan" arındırma ideallerine dair kapsamlı bir değerlendirme sunar. Bu ideal, özellikle Russell, Carnap ve Quine gibi düşünürlerin entelektüel çabalarının merkezinde yer almıştır. Günümüzde ise bu eğilim, Glock'un "metafelsefi natüralizm" olarak adlandırdığı yaklaşımla kendini göstermektedir. Bu görüş, felsefenin ya bilimin bir alt dalı olduğu ya da onunla organik bir süreklilik içinde bulunduğu iddiasını savunur (Glock, 2021: 214-15). Bu, analitik felsefenin bir başka doktriner anahtarı olarak görülebilir. Ancak Ryle ve Williams gibi birçok filozof, felsefe ile bilim arasında derin ve temel bir ayrım olduğunu vurgular. Böylece, analitik felsefeyi tanımlamaya yönelik bir girişim daha başarısızlıkla sonuçlanır.

Bazı düşünürler analitik felsefeyi, analitik filozofların ele aldığı konuların sınırlılığı üzerinden tanımlamaya çalışır. Bu yaklaşım, 20. yüzyılın ilk yarısı dikkate alındığında büyük ölçüde geçerli olsa da Glock, bu durumun II. Dünya Savaşı'ndan sonra köklü bir dönüşüm geçirdiğini ve bu değişimin özellikle etik ve siyaset felsefesi bağlamında belirginleştiğini ifade eder.

Analitik felsefenin ayırt edici özelliklerini belirlemenin bir diğer yolu, onun yöntemine ve üslubuna odaklanmaktır. Bu bağlamda Glock, kitabında özellikle analizi ele alır ve analizin analitik filozoflar ve daha önceki düşünürler tarafından farklı şekillerde nasıl anlaşıldığını detaylı bir şekilde inceler. Analiz, bir problemi temel bileşenlerine ayırma, onu biçimsel bir yapıya çevirerek yeniden ifade etme, kavramların anlamını açığa çıkarma ya da kavramsal bağlantıları ön varsayım ve çıkarım yoluyla betimleme gibi çeşitli anlamlarda kullanılmaktadır. Ancak Glock'a göre, bu anlamların hiçbiri analitik felsefecileri diğer düşünce geleneklerinden özgün biçimde ayırt edebilecek nitelikte değildir. Analitik gelenek dışında kabul edilen birçok filozof da, analitik felsefeciler arasında yaygın olan yöntemlerle güçlü benzerlikler taşıyan analiz biçimlerini savunur ya da kullanır (Glock, 2021: 236-245). Bunun yanı sıra Glock, netlik özelliği ve rasyonel yapısıyla analitik felsefenin kendine özgü bir üsluba sahip olduğu yönündeki hipotezi değerlendirir. Ancak netliğin doğasının yeterince tartışılmadığını ve bu terimin farklı insanlar için ayrı

anlamlara gelebileceğini ifade eder. Yine analitik felsefeyi rasyonalist bir yaklaşımla tanımlamak, Glock'a göre onun ayırt edici bir özelliği olarak nitelendirilemez. Zira gerekçelendirilmiş argümanlarla düşünme, Sokrates'ten bu yana felsefi düşüncenin temel bir unsuru olagelmıştır (Glock, 2021: 256-270). Sonuç olarak, analitik felsefenin kendine özgü bir üsluba sahip olduğu iddiasını destekleyecek ikna edici kanıtların bulunmadığını ileri sürer.

Yedinci bölümde Glock, analitik felsefenin ahlak ve siyaset felsefesini dışladığı yönündeki eleştirileri değerlendirir ve bu hipotezin zayıflıklarını ortaya koyan argümanlara yer verir. Örneğin hayvan hakları ve biyoetik gibi güncel ve popüler meselelerin analitik filozoflar tarafından ele alındığını ifade eden Glock, kıta filozoflarının ise bu konularda belirgin bir şekilde yetersiz kaldığını belirtir (Glock, 2021: 275).

Sonuç olarak Glock'a göre, analitik felsefeyi gerekli ve yeterli koşullarla tanımlayabilecek "makul bir analitik tanım" bulunmamaktadır (Glock: 2021, 324). Tüm bu olumsuz değerlendirmeler okuyucuların sabrını zorlayabilecek bir etki yaratabilecekken, Glock sekizinci bölümde olumlu ve yapıcı bir öneri sunar. Glock, analitik felsefeyi hem belirli tarihsel kökenlere ve etki zincirlerine dayanan bir gelenek olarak hem de belli ölçüde paylaşılan özelliklere sahip bir düşünce biçimi olarak ele alır (Glock, 2021: 333). Analitik felsefeyi Wittgenstein'in "aile benzerliği" kavramına dayanarak açıklamaya çalışan Glock' a göre, analitik felsefeyi tanımlayan gerekli ve yeterli koşullar bulunmamakla birlikte, yeterince fazla sayıda paylaşılan özellik, bu filozofların aynı geleneğe ait olarak görülmesini sağlar (Glock, 2021: 317-326). Bu özelliklerin belirlenmesinde, tarihsel olarak paradigmatik kabul edilen örneklerden yola çıkılır ve bir filozof, bu geleneğin kabul görmüş temsilcileriyle kurduğu etkilenme ilişkileri üzerinden değerlendirilir. Sözgelimi eğer X filozofu, daha önce kabul edilmiş analitik filozofların etkisiyle yeterince çok sayıda özelliği sergiliyorsa, analitik filozof olarak kabul edilmelidir (Glock, 2021: 330-332). Glock, bu şekilde analitik felsefenin ne olduğunu ve üyelerinin zaman içinde nasıl bir araya geldiğini açıklamayı umar.

Fakat Glock'un, ortaya koyduğu temel soruya tarihsel-benzerlik modeli üzerinden verdiği yanıtın tatmin edici olmadığı düşüncesindeyim. "Analitik felsefe nedir?" sorusunun cevaplanabilmesi için Glock'un önerdiği tarihsel-benzerlik metodunun unsurlarını geliştirmesi ve gerekçelendirmesi beklenmektedir. Glock, kitabının sekizinci bölümünde "Bir Bakışta Analitik Felsefe" tablosunda yedi paradigmatik örnek ve sekiz özelliği bir araya getirir. Tablonun satırlarını oluşturan paradigmlar, her bir özelliğe göre mevcut, eksik ya da tartışmalı olarak değerlendirilir (Glock, 2021: 325). Ancak, bu değerlendirmelerin hangi ölçütlere veya gerekçelere dayandırıldığı açık bir şekilde ortaya konmamış ve detaylı bir şekilde temellendirilmemiştir.

Glock birkaç sayfa sonra "Analitik Felsefenin Soy Ağacı"nı tanıtır ve diyagramdaki bazı örnekler arasındaki etkiler, oklarla görselleştirilir (Glock, 2021: 338). Ancak, bu diyagramda işaret edilen etkilerin kapsamı veya niteliği tartışılmamış ve Glock'un diyagramının başka figürleri de içerecek şekilde nasıl genişletilebileceği okuyucunun yorumuna bırakılmıştır. Öyle görünüyor ki kitabın merkezi tezi olarak öne sürülen tarihsel- benzerlik modeli hem teorik temelleri hem de analitik gelenek içerisindeki yöntemsel işlevi açısından daha kapsamlı bir açıklamaya ihtiyaç duymaktadır.

Bu eleştiriler bir yana bırakıldığında Glock'un eseri analitik felsefenin temel özelliklerini belirlemenin yanı sıra, bu geleneğin yirminci yüzyıldaki dönüşümlerine ve gelişim çizgisine kapsamlı bir bakış sunmaktadır. Özellikle lisans düzeyindeki öğrenciler, analitik felsefenin önde gelen figürlerinin düşüncelerini berrak bir üslupla açıklayan ve bu düşüncelerin çağdaş felsefi düşüncenin şekillenmesindeki etkilerini tartışan bu metinden büyük fayda sağlayacaktır. Glock analitik felsefenin savunucusu olmakla birlikte, kıta felsefesi geleneğine karşı adil bir yaklaşım sergilemekte ve analitik filozofların eksikliklerini de objektif bir biçimde ele almaktadır. Sonuç olarak bu zengin ve derinlikli çalışma, felsefe yapma eyleminin doğasını anlamaya yönelik metafelsefi projeye önemli bir katkı sağlamaktadır.

Review of Hans-Johann Glock's *What is Analytic Philosophy?*

Summary

Şeyma DEMİRTAŞ

Dr. Arş. Gör. | Dr. Res. Asst.,

Kırıkkale University Faculty of Islamic Sciences Department of Philosophy and Religious Sciences Kırıkkale, Türkiye

ORCID: 0000-0002-4424-8601

seymademirtas@kku.edu.tr

The distinction between “analytic philosophy” and “continental philosophy” is a classification frequently employed in the philosophical literature, yet the boundaries and inclusiveness of these categories remain deeply ambiguous. Thinkers such as Wittgenstein, Russell, Quine, Goodman, Moore, Kripke, and Carnap are regarded as representatives of the analytic tradition, but the intellectual differences among them render any attempt to unify this tradition under a single definition problematic. Similarly, although philosophers like Husserl, Heidegger, Derrida, and Habermas are grouped under the heading of continental philosophy, their methodological and thematic divergences make it impossible to conceive of this tradition as a homogeneous whole. Hans-Johann Glock emphasizes that labels such as “analytic philosophy” cannot be meaningfully used without taking their historical and conceptual context into account, while also pointing out that the need for such categories in positioning philosophical traditions cannot be ignored. In the first two chapters of his book *What is Analytic Philosophy?* Glock discusses the significance of the topic and provides a general overview of the problems and history of analytic philosophy. From the third to the eighth chapter, he examines in depth the popular approaches aimed at defining analytic philosophy and the leading philosophers of the field, thereby invalidating the common misunderstandings on the matter.

In the eighth chapter, Glock offers a positive and constructive proposal. Here, he considers analytic philosophy both as a tradition based on specific historical roots and chains of influence, and as a form of thought characterized by certain shared features to some extent. (p. 333) Attempting to explain analytic philosophy by relying on Wittgenstein's concept of “family resemblance,” Glock argues that although there are neither necessary nor sufficient conditions for defining analytic philosophy, the sufficiently large number of shared features makes it possible to see these philosophers as belonging to the same tradition. (pp. 317–326)

However, in order to answer the question “What is analytic philosophy?”, it is expected that the elements of the family-resemblance method proposed by Glock be developed and justified. In the eighth chapter of his book, Glock, in the table titled “Analytic Philosophy at a Glance,” brings together seven paradigmatic examples and eight features. The paradigms forming the rows of the table are evaluated as present, absent, or debatable with respect to each feature (p. 325). Yet, the criteria or grounds on which these evaluations are based are not clearly laid out or thoroughly substantiated.

A few pages later, Glock introduces the “Family Tree of Analytic Philosophy” and presents some of the influences among the examples in the diagram as connections. (p. 330) However, the scope or nature of these indicated influences is not discussed, and how Glock’s diagram could be expanded to include other figures is left to the reader’s interpretation.

Leaving aside these criticisms, Glock’s work provides a comprehensive overview of the fundamental features and historical development of analytic philosophy, while also making significant contributions to metaphilosophical debates by offering a fair comparison with continental philosophy.

KAYNAKÇA | REFERENCES

Dummet, M. A. E. (1993). *The Origins of Analytical Philosophy*. London: Duckworth.

Glock, Hans-Johann. (2021). *Analitik Felsefe Nedir?* (Çev. Osman Baran Kaplan). İstanbul: Albaraka Yayınları.

Wright, G. H. von. (1993). *The Tree of Knowledge and Other Essays*. Leiden: Brill.